

Fogvatartotti programok a reintegráció jegyében

Előszó

A bv. intézetek a fogvatartottak részére a társadalomba történő visszailleszkedésük elősegítése érdekében – mentális és fizikai fejlődésük támogatásával, illetve a társadalmi elvárásokra való érzékenyítésük fejlesztésével – programok széles skáláját biztosítják. Ily módon az elítéltek nem a zárkáikban tétlenkednek, hanem hasznosan, értelmesen tölthetik mindennapjaikat: dolgoznak, tanulnak, képzik magukat, személyiségük fejlesztését célzó programokon vesznek részt. Fontos kiemelni, hogy a felsorolt programok a fogvatartottak egyéniesített fogvatartási programterve részét is képezik egyben, melyben az elítélt együttműködése elengedhetetlen.

A fenti programokon túl nagy jelentőséggel bírnak a művészetterápiás foglalkozások, melyeknek elsődleges célja a belső feszültségek oldása, az önkifejezés lehetőségeinek szélesítése. A kreatív eszközökkel való megjelenítés mozgósítja az ember alkotóerőit, ami az önmegvalósítás egyik útja. A saját alkotások szemlélése büszkeséggel tölti el a fogvatartottat, erősíti a saját képességeibe vetett bizalmát. A terápia szempontjából nem az alkotások művészi minősége a fontos, hanem az a folyamat, melynek során megvalósulnak és az, amit alkotójuk számára jelentenek.

A reintegrációs programok bővítését a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács (a továbbiakban: Tanács) is támogatja. A Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia (a továbbiakban: Stratégia) tartalmazza, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek mindegyikében legyenek elérhetőek a kreatív és a művészetterápiás programok. E célkitűzés megvalósulását a Tanács pályázatok kiírásával is segíti. Kilenc bv. intézet sikerrel valósított meg ilyen programot 2015-ben, összesen 11 588 500 Ft támogatást elnyerve.

A további pályázatok elkészítéséhez szükséges ismeretek elsajátítása érdekében a Tanács projektmenedzsment- és pályázattíró képzést nyújtott, amelynek keretében bv. intézetenként egy fő sajátította el a szükséges tudásanyagot. Képzett munkatársaink sikerrel teremthetnek forrást további programok megvalósításához. A Tanács 2015 októberében bűnmegelőzési projektek megvalósítására írt ki pályázatot, amelyre a bv. intézetek többsége pályázott. A folyamatban lévő elbírálást követően szakmai továbbképzések, érzékenyítő programok, illetve az elítéltek munkaerő-piaci reintegrációját célzó foglalkozások segíthetik elő a személyi állomány szakmai fejlődését és a fogvatartottak eredményes társadalmi reintegrációját.

Az idei évben valamennyi bv. intézet szervezett művészetterápiás és kreatív programokat, a 160 ilyen jellegű foglalkozáson összesen mintegy 2 500 fogvatartott tölthette el hasznosan szabadidejét.

A Tanács kiemelt figyelmet fordít a fiatalkorú bűnelkövetők helyzetének javítására, számukra jobb agyféltekés rajzolás tanfolyam szervezését várja el a bv. szervezettől. Az idei év végére mindegyik, fiatalkorúakkal foglalkozó bv. intézetben a Tanács támogatásával kiképzett multiplikátorok (oktató, szakkörvezető) szerveznek tanfolyamot. A multiplikátorok közül jelenleg 12 fő fiatalkorúak bv. intézetében, valamint további 18 fő felnőtt korúak bv. intézetében áll rendelkezésre.

A Fogvatartási Ügyek Szolgálat (továbbiakban: FÜSZ) a fogvatartotti programok fontosságának hangsúlyozása, azok bővítése érdekében szakmailag és anyagiilag kívánta, kívánja támogatni a reintegrációs célú törekvéseket. Ezért 2012-ben kezdeményezte a rendelkezésre álló pénzügyi keret terhére a szabadidős fogvatartotti programok elősegítését és változatosabbá tételét: „*A bv. szervek által működtetett szakkörök, programok, egyéb szabadidős tevékenységek anyagi támogatása*” címmel pályázatot hirdetett meg. A pályázat elnevezés csak névleges volt, hisz minden intézet részére folyósított az akkori Fogvatartási Ügyek Főosztálya – fogvatartotti létszámtól függően – egy meghatározott összeget, melyet a visszajelzések alapján elsősorban televíziókészülékre, sporteszközökre, rajz- és festőeszközökre, valamint társasjátékok beszerzésére fordítottak a bv. intézetek.

A Bv. törvényben foglalt új alapelvekkel és célkitűzésekkel összhangban a FÜSZ az elmúlt évtől kiemelten kezeli a fentiekben foglalt tevékenységeket. A 2014-ben meghirdetett pályázatsorozat legfőbb célja a fogvatartottak szellemi és fizikai fejlődésének elősegítése volt, amelyek megvalósításához a pályázati kiírások jelentős mértékű anyagi támogatást nyújtottak. A következőkben a sorozat első három megvalósult állomásával, illetve egy-egy nyertes pályamunkával ismerkedhetnek meg az olvasók.

I.

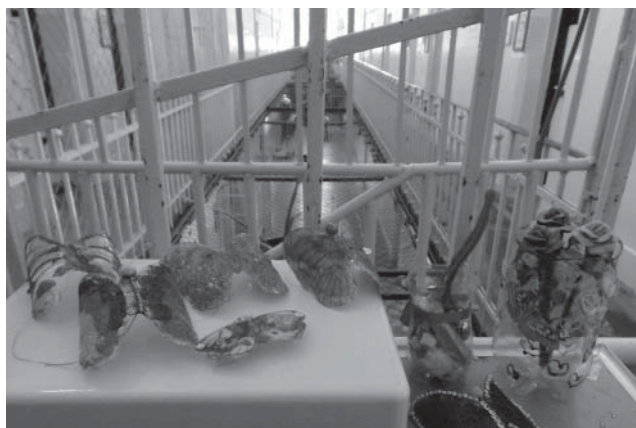
Aktív hétköznapiak

A fogvatartottak számára a tavalyi év során meghirdetésre került – a büntetés-végrehajtási keretek között kreatív, költséghatékony programok megvalósítására irányuló tevékenység ösztönzésére – az „*Aktív Hétköznapiak!*” című pályázat. Az elbírálás során előnyt jelentett, ha a kitalált program környezettudatos, **újrahasznosítással** kapcsolatos és egyik kiemelt eleme az energiatakarékosság. A pályamunkák készítői **díjazásban és programmegvalósítási támogatásban** részesültek. Az I. helyezést a Somogy Megyei Bv. Intézetben, a másodikat a Budapesti Fegyház és Börtönben, a harmadikat pedig a Fővárosi Bv. Intézetben elhelyezett fogvatartottak szerezték meg. A különdíjat egy, a Szombathelyi Országos Bv. Intézetben szabadságvesztését töltő elítélt nyerte el.

A nyertes pályamű szerint az egyik legkártékonyabb szennyezőnek a műanyag számít, mivel évente több mint 300 000 tonna hulladék keletkezik belőle. A legfrissebb adatok szerint Magyarországon évente kb. 1,4 milliárd PET-palack kerül forgalomba, uralva ezzel a kidobott hulladékok arányának nagy részét. Ez kb. 45 ezer tonna palackot jelent évente. A PET-palackok környezeti hatásai rendkívül súlyosak:

- lebomlási idejük még nem ismert, akár évszázadokig tarthat;
- étetésükkor adalékanyagaikból rákkeltő anyagok szabadulnak fel;
- mérgező melléktermékek keletkeznek a gyártásuk során.

A pályázat célja a fogvatartottak figyelmének felhívása volt a bv. intézetben található palackok kreatív, költséghatékony újrahasznosítására, felhasználására. A nyertes bv. intézet három különböző program keretén belül tervezte a megvalósítást: környezettudatos szakkör a PET-palackok újrafelhasználása, dísz tárgyak, vázák, madáretetők készítése céljából, melyek látogatás alkalmával átadhatók a családtagok számára; ismeretterjesztő előadások fogvatartottak részére a környezettudatos gondolkodás és a környezetbarát életmód hasznosságáról, fontosságáról; majd szellemi vetélkedő a megszerzett tudás felmérésére.

*PET-palackból készült tárgyak
(Forrás: Somogy Megyei Bv. Intézet archívuma)*

II. Virágos nyár

2015 júniusában került sor a „Reintegrációs program megvalósítása a nyár jegyében” című pályázat közzétételére. A pályázat tárgyköre kertek, virágos díszítések kialakítására, valamint művészetterápiás és kreatív programok részletes kidolgozására irányult.

Összesen 21 büntetés-végrehajtási intézet nyújtott be pályázatot, további 5 bv. intézet pedig művészetterápiás program lebonyolítását tervezte. A megvalósításhoz rendelkezésre álló 4 300 000 Ft intézetek közti elosztása a pályázat minősége – kreativitás, a bevont fogvatartottak és a tevékenységek széles köre, a program személyiségfejlesztő hatása, hosszú távú fenntarthatóság – alapján történt. A művészetterápiás programokat tervező bv. intézetek is anyagi támogatásban részesültek a megvalósításhoz szükséges eszközök beszerzéséhez. A felhívás alapján az elkészített kertek zsűrizését követően az I. helyezést a Jász-Nagykun-Szolnok

Megyei Bv. Intézet, a II. helyezést a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet, a III. helyezést pedig az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet szerezte meg. A nyertes fogvatartottak között 580 000 Ft jutalom került szétosztásra.

Aki kertészkedik, az élet körforgásával, a természet teremtő erejével szembeesül. A konkrét termelési igény nélküli elfoglaltságok felébresztik a személyiség alkotó erőit, teret engedve a – zárt intézeti körülmények között gyakran törvényszerűen legátolt – kreatív önmegvalósításnak. A monoton, kiszámítható mindennapok egymásutániségában az odafigyelést, erőfeszítést, rendszerességet megkívánó feladatok kedvező fiziológiai és pszichológiai változásokat indítanak el. Emellett, a kertészkedés bár lehetőséget teremt egy önmagunk felé forduló és szemlélődőbb elmélyülésnek, a megszokott környezetben minőségi kollektív élményeket adhat előéletől, érdeklődéstől, életkortól, intellektustól függetlenül. Pótolhatja a hiányzó érzelmi és esztétikai élményeket, de mindenekelőtt mutat egy alternatívát a kényszer szülte, vagy – szerencsés esetben – spontán rendelkezésre álló szabadidő hasznos kitöltésére.

Az egyik díjnyertes alkotás

(Forrás: Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bv. Intézet archívuma)

III.

Novelláíró verseny

A harmadik állomást a szintén 2015 júniusában meghirdetett „*Bűnmegelőzési témájú vagy a fogvatartást érintő novelláíró verseny*” című pályázat jelentette. Elsődleges célja a kompetenciák fejlesztésére irányuló tevékenység ösztönzése, melynek célcsoportja a fogvatartotti állomány volt. A kiírást nagy érdeklődés övezte, közel 100 pályamű érkezett be. Az elbírálás eredménye a következők szerint alakult: az I. helyezést a Budapesti Fegyház és Börtön, a II. helyezést a Békés Megyei Bv. Intézet, a III. helyezést a Somogy Megyei Bv. Intézet fogvatartottja érte el.

A kompetenciák fejlesztésén túl azonban az írás terápiás hatása is számottevő. A vers-, novella- vagy regényírásnál a témaválasztás ritkán annyira véletlen, hogy semmilyen összefüggése nem tárható fel a szerző saját élményeivel. A fogvatartottak körében vannak olyanok, akiknek a legnagyobb szenvedést a büntetés és a szegény érzése okozza. Ezeket az érzéseket nem könnyű szavakba önteni, még nehezebb annyira őszintének – vagy bátornak – lenni, hogy a megfogalmazott érzések kimondásra kerüljenek. Pedig amit papírra vet az alkotó, azt így vagy úgy, de felvállalta, megtéve ezzel a korrekciós vagy terápiás hatás felé vezető út legnehezebb lépését. Mert egy történet, élmény – legyen az bármilyen régi, vagy aktuálisan feszítő – érthetővé tételéhez a kívülről számára el kell távolodni attól, más perspektívából kell azt szemlélni. Így válik a szerző számára feldolgozhatóbbá egy trauma, gyógyító erejűvé az alkotó folyamat.

Az alábbiakban a nyertes pályaművet olvashatják.

„Preventív álom

Mámoros hangulatban, a különböző tudatmódosítóktól bódultan rogyott Karcsi az ágyra. A kopott, halszállkás parketta is cikcakkban futott a végtelenbe, vagy csak a szoba sarkáig... Elment az utolsó veendő is! – nyugtázta, miközben a zacskókat és az új mérleget belökte a kanapé alá. Kikapcsolta telefonját és csavart még egyet. Minden egyes agysejtje vágyta azt az ismerős ízt és az áhított bizsergető, zsibbasztó érzést. Az öngyújtó sárga lángja és a vörösen izzó parázs pattanásig feszítették idegeit. – Ez az! – nyögte maga elé az első slukkkal. Kéjes nyögések hagyták el ajkát, majd belefeledkezett a kékeszürke ködben játszi könnyedséggel vándorló hullámokba.

Küzdj! – kiáltott fel artikulatlanul, amikor az oszló füstköd mögött meglátott egy molylepkét, aki élet-halál harcot vívott a spotlámpa csalogató fényével. – Küzdj!

Olyan hirtelen aludt el, hogy fel sem fogta, álom a valóság, vagy a valóság az álom?

– függöny –

Meglepődve, szorongva ült a széken. Látta a talárt, a mogorva urat, aki méltósággal viseli, de nem értette a dolgot. Éppen szóra nyitotta ajkait, és reflexszerűen intett volna kezével, de torkán akadtak szavai és arcára mereven ült ki a döbbenet. Bilincsel dörzsölték ki csuklóját, és a vezetősár végén unott, de határozott fejmozdulattal jelezte az őrmester: – Nyugalom! – Mi van? – kérdezte már-már fulladozó hangon. – Kérem, csendesedjen el! – utasította rendre a mogorva úr. A bíró.

A jegyzőkönyvvezető tüszentése, majd a billentyűzet monoton hangja vette át az írányítást testében. Minden egyes billentyű leütése egy újabb ingert indított el benne, csak ez mentette meg az ájulástól. Maga elé motyogta az előtörő szavakat: tárgyalás... bilincs... ő... bíró... ügyész... Az utolsó szónál fel is kapta a fejét, mert a szintén talárt viselő közép-korú férfi felolvasta a vádiratot.

– Szücs Károly gyanúsítottat a tanúk beszámolóí és a lakásában feltárt bizonyítékok alapján vádolom kábítószerrel való visszaélés büntetével, mely bűncselekmény öttől húsz évig, vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel sújtható.

Kialudtak a fények és a függöny is lement! Nevetségesnek tűnő körülmények, de Karcsi még az elhangzottak hatása alatt volt. – Lebuktam? Feldobtak? Életfogyt? Könyörgöm, csak 23 vagyok! Arcát beletemette kezeibe, és éppen zokogásban tört volna ki, mikor feltűnt neki, hogy csuklóiról lekerültek a bilincsek. Hirtelen fények gyúltak, és látta felemelkedni a függönyt is.

– függöny –

– Mi ez már megint? – kérdezte megrökönyödve. Egy kényelmes fotelban találta magát, és ismét nehezebbre esett felfogni a látottakat. Barátnője labdázott egy hatéves forma kisfiúval. Nevetésük és játékuk valami megfoghatatlan boldogsággal töltötték el lelkét.

Szíve is hevesebben kezdett verni, amikor a kezeit megbéklyózó karperecek helyett ujján megcsillant az összetartozást, szeretetet jelképező jegygyűrű. Merengéséből a piros pöttyös labda zökkenetette ki, ami a lábához pattant.

Dobd vissza, apu! Gyere játszani, drágám! A mondatok egyenként is lesújtóak lettek volna, de mégis örömittasan húzta mosolyra a száját, miközben visszadobta a labdát szerelmük gyümölcsének. – Az én fiam! Szeretlek benneteket és imádom veletek játszani! Csupán arra tudott gondolni, hogy egy boldog család az maga csoda. Felállt a székből, és kezében a labdával várta a fiúcskát.

Ismét kialudtak a fények és a végtelen sötétségnél már csak zavarodottsága volt rosszabb. Elviselhetetlen kényszert érzett, hogy ordítson, kiabáljon, majd fel is tört belőle: – Elég! Mi történik?

– függöny –

A következő pillanatban a talárt viselő úr utasította rendre ismét, mert szerette volna kihirdetni az ítéletet. Karcsi még soha nem érezte magát ilyen rosszul. Forgott vele a világ, émelygett. Csak a szerelmére tudott gondolni, és arra, hogy hol rontotta el. Megint hallotta a vádakat, melyekről tudta, hogy egytől egyig igazak. Félt. Reszketett. – Nem ezt akarom! Érezte, hogy választania kell. Küzdeni azért, hogy a bíró ne mondja végig. Nem mondhatja ki az ítéletet. – Küzdj! – ordította megfeszülve saját magának.

Ekkor ébredt fel és eszmélt rá arra, hogy nem akarja ezt a valóságot. Be kellett látnia, hogy mint a molylepkét a lámpa fénye, úgy csalogatták őt is a látszólagos, felszínes dolgok. A barátnőjére gondolt, és az álomra, ahol boldogok voltak, és a kisfiúra, akinek mindent megadhat. Rádöbrent, hogy küzdeni akar egy álomszerű valóságért, ahol ő maga a darab rendezője.

Szücs Károly hat éve tiszta. Párjával együtt nevelik négyéves kisfiukat. Mindketten egy alapítóánynál dolgoznak, ahol kényszerbetegekkel foglalkoznak és a leszokásban segítenek az arra nyitott fiataloknak.”

Végszó

A pályázatok bemutatásával szeretnénk volna megosztani a kollégákkal, főként a reintegrációs területen dolgozó személyi állomány tagjaival a fogvatartotti programok körének bővítési lehetőségeit, felhívni a figyelmet a szabadságelvonás alatt álló személyek aktivitására, a hasznos programok igényére, szükségességére.

A fentiekben bemutatott pályázatok visszacsatolásként szolgálhatnak a személyi állomány számára. Érdemes nagy hangsúlyt fektetni a fogvatartotti programokra, illetve a szabadidő hasznos eltöltésére irányuló tevékenység mindennemű ösztönzésére, hiszen a foglalkoztatás ezen módja – a börtön negatív hatásainak csökkentésén túl – növeli az elítéltek reintegrálásának esélyét.

A fogvatartottak egészséges életmódra való felkészítésének, társadalmi visszailleszkedésük elősegítésére, szabadidejük hasznos strukturálására fókuszálva a FÜSZ a jövőben is támogatni kívánja a bv. intézetek ezirányú tevékenységét.